

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 19 października 2021 roku, wydanym w sprawie z wniosku Skarbu Państwa Prezydenta Miasta Ł. o stwierdzenie nabycia spadku po A. P. (1), Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi stwierdził, że spadek po A. P. (1) (nazwisko rodowe: J.), córce J. i M., zmarłej w dniu 4 sierpnia 1946 roku w Ł., ostatnio stale zamieszkałej w Ł. w całości na podstawie ustawy nabył jej mąż K. P., syn A. i M..

Sąd Rejonowy oparł swoje orzeczenie na następujących ustaleniach faktycznych:

A. P. (1) (nazwisko rodowe: J.), córka J. i M. z domu P., urodzona w Ł. w dniu 3 listopada 1886 roku, zmarła w dniu 4 sierpnia 1946 r. w Ł., będąc żoną K. P..

K. P. zmarł w dniu 24 lutego 1952 r. w Ł..

A. P. (1) oprócz męża nie pozostawiła po sobie zstępnych, wstępnych ani rodzeństwa jak również innych krewnych mogących dziedziczyć.

Przed (...) sądami nie toczyło się wcześniej postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po A. P. (1).

W dniu 27 lipca 1936 r. spadkodawczyni wraz z mężem zakupiła połowę placu oznaczonego N.48 wraz z budynkami, znajdującego się wówczas od strony drogi L. w Ł..

W dniu 31 lipca 1948 r. mąż spadkodawczyni K. P. sprzedał przysługującą mu połowę nieruchomości, która to nieruchomość była połową ww. placu, leżącego wówczas (i aktualnie) przy ul. (...) pod nr 44 S. i H. małżonkom C.. W treści aktu notarialnego K. P. złożył oświadczenie, że żona jego A. zmarła 4 sierpnia 1946 roku bezpotomnie i bez testamentu, pozostawiwszy jedynym spadkobiercą jego zeznającego (§ 4 umowy). Nadto w akcie tym K. P. zeznał, że na ww. nieruchomości wraz z żoną pobudował dom frontowy murowany i warsztat masarski. W dniu sprzedaży ww. nieruchomości K. P. na niej mieszkał.

Wobec tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Rejonowy wskazał, że prawo polskie przewiduje dwa tytuły powołania do spadku: przepisy ustawy oraz wolę spadkodawcy wyrażoną w testamencie odpowiadającym wymaganiom formalnym.

Sąd meriti wskazał, iż w sprawie niniejszej nie złożono testamentu spadkodawcy a to pomimo dokonania stosownych ogłoszeń umożliwiających podjęcie działań przez ewentualnych spadkobierców testamentowych.

Sąd Rejonowy argumentował, że podstawą wydanego w sprawie postanowienia były przepisy prawa powszechnie obowiązującego. Zgodnie z art. LI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny- do spraw spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy poniższe nie stanowią inaczej. Zgodnie z art. LIV ww. ustawy Przepisy kodeksu cywilnego o dziedziczeniu ustawowym Skarbu Państwa stosuje się, bez względu na rodzaj majątku, do wszelkich spadków otwartych przed dniem 1 stycznia 1947 r., jeżeli według przepisów obowiązujących przed tą datą spadki te były wakujące lub bezdziedziczne, chyba że postępowanie dotyczące spadku zostało już prawomocnie ukończone.

Sąd I instancji, wskazał, że A. P. (1) zmarła w dniu 4 sierpnia 1946 r. dlatego też w niniejszej sprawie zastosowanie miały przepisy Kodeksu N. obowiązujące na terenie Polski w dniu jej śmierci. Ponieważ postępowanie przeprowadzone w niniejszej sprawie pomimo dokonanych ogłoszeń oraz przeprowadzonych czynności a także wobec dokumentów przedłożonych przez wnioskodawcę, nie dało podstaw do przyjęcia, że zmarła pozostawiła krewnych mogących po niej dziedziczyć, podstawą prawną ustalenia spadkobiercy był art. 767 k.n. zgodnie z którym Gdy zmarły nie pozostawia krewnych w stopniu uprawniającym do dziedziczenia, spadek po nim należy do pozostałego przy życiu małżonka nierozwiedzionego.

Sąd Rejonowy argumentował, że jednocześnie aby móc dziedziczyć w oparciu o ww. przepis małżonek zmarłej musiałby przed 30-letnim terminem przedawnienia dokonać czynności przyjęcia spadku (art. 789 k.n. i art. 2262 k.n.). W braku dokonania takiej czynności spadek po A. P. (1) wobec treści art. LIV ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny w zw. z art. 539 k.n. przypadłby na mocy prawa Skarbowi Państwa.

W ocenie Sądu Rejonowego K. P. dokonał przyjęcia spadku w określonym terminie co wyłączało Skarb Państwa od dziedziczenia po A. P. (1) i czyniło K. P. spadkobiercą wymienionej. Wskazać należy, że stosownie do art. 778 k.n. P. może być wyraźne, lub niewyraźne: wyraźne jest, gdy się przyjmuje tytuł i przymiot dziedzica, w akcie urzędowym, albo prywatnym; jest niewyraźne, gdy dziedzic taki akt czyni, który okazuje konieczny domysł, że ma zamiar przyjęcia, i któregoby nie miał prawa uczynić, tylko jako dziedzic. W tym kontekście należało zwrócić uwagę na dwie okoliczności, które świadczą co najmniej o niewyraźnym przyjęciu spadku przez K. P. po A. P. (1). Po pierwsze K. P. w akcie notarialnym z dnia 31 lipca 1948 r. oświadczył, że jest jedynym spadkobiercą po A. P. (1) zatem poczuwał się do dziedziczenia po niej, co właściwie jest oczywiste skoro w skład spadku wchodził majątek wypracowany w jego małżeństwie ze spadkodawczynią (nieruchomość, wybudowany budynek, wybudowany zakład masarski). Jednocześnie oświadczenie to zostało złożone w dokumencie urzędowym jakim jest akt notarialny co właściwie powoduje, że można by uznać, że było to przyjęcie wyraźne- przy czym wobec niewskazania w nim sposobu przyjęcia należało ostatecznie przyjąć je za niewyraźne to jest jako przejaw zachowania, które każe domniemywać zamiar K. P. w postaci przyjęcia spadku po żonie. Jest tak ponieważ gdyby K. P. nie miał zamiaru przyjmowania spadku po A. P. (1) to nie oświadczyłby do aktu notarialnego, że jest jej jedynym spadkobiercą. Po drugie na datę sporządzenia ww. aktu notarialnego czyli przez dwa lata po śmierci żony, K. P. zamieszkiwał na przedmiotowej nieruchomości, co oznacza, że korzystał z przedmiotów spadkowych tak jak przed jej śmiercią i tym samym również z tego względu w sposób niewyraźny (dorozumiany) przyjął spadek po A. P. (1).

Sąd I instancji podniósł, że skoro miało miejsce przyjęcie spadku po A. P. (1) przez jej męża K. P., to spadek po wymienionej nie był wakujący ani bezdziedziczny i nie przypadł Skarbowi Państwa. Zaś mając na względzie przytoczone wyżej przepisy oraz art. 677 § 1 k.p.c. należało stwierdzić, że spadek po A. P. (1) w całości na podstawie ustawy nabył jej mąż K. P..

Apelację od powyższego postanowienia wniósł wnioskodawca, zaskarżając je w całości. Skarżący wydanemu orzeczeniu zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, mianowicie:

1. art. 811 Kodeksu N. oraz art. 789 Kodeksu N. w zw. z art. 2262 Kodeksu N. polegające na ich niezastosowaniu i stwierdzeniu, że spadek po A. P. (2) z domu J. zmarłej w 1946 r. nabył w całości jej mąż K. P., w sytuacji gdy biorąc pod uwagę ustalony przez Sąd stan faktyczny nie zostało wykazane, aby osoba ta w ustawowych terminach złożyła oświadczenie w przedmiocie przyjęcia lub zrzeczenia się prawa do spadku po spadkodawcy, a zatem stwierdzenie nabycia spadku powinno nastąpić na rzecz Skarbu Państwa,

2. art. 778 Kodeksu N. polegające na jego wadliwym zastosowaniu i stwierdzeniu, że spadek po A. P. (2) z domu J. zmarłej w 1946 r. nabył w całości jej mąż K. P., w sytuacji gdy osoba ta nie podjęła żadnych czynności dotyczących spadku, nie objęła spadku w sposób wyraźny lub dorozumiany, a zatem stwierdzenia nabycia spadku powinno nastąpić na rzecz Skarbu Państwa.

W związku z podniesionymi zarzutami skarżący wniósł o zmianę skarżonego postanowienia w całości poprzez stwierdzenie że spadek po A. P. (2) z domu J. nabył w całości Skarb Państwa – Prezydent Miasta Ł..

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja wnioskodawcy jest zasadna o tyle, że konieczne było uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy nie ustalił i nie wezwał do udziału w sprawie wszystkich osób pozostających w kręgu spadkobierców ustawowych A. P. (1), pomimo prawidłowo podejmowanych czynności skierowanych na ich

ustalenie. Należy bowiem zauważyć, iż rozstrzygnięcie sądu spadku w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku następuje po zbadaniu przez Sąd z urzędu, kto jest spadkobiercą (art. 670 § 1 k.p.c.). Ustalenie kręgu spadkobierców oraz porządku dziedziczenia może nastąpić w oparciu o wszelkie dowody, jednakże wykazaniu, że nie ma innych spadkobierców, niż ci, którzy zostali wskazani przez zainteresowanych uczestników lub są sądowi znani, służy przede wszystkim szczególnie środek dowodowy, którym jest zapewnienie odbierane od spadkobiercy (względnie od spadkobierców) w trybie art. 671 k.p.c. Zapewnienie musi mieć treść ściśle określoną (art. 671 § 2 k.p.c.) i co istotne pod względem skutków prawnych jest zrównane ze złożeniem zeznań pod przyrzeczeniem. Z uwagi na unormowanie zawarte w art. 671 § 2 pkt 1 k.p.c. zapewnienie jest jednak nie tylko środkiem dowodowym mającym na celu wykazanie negatywnej okoliczności braku innych spadkobierców, ale również służy do uzyskania informacji o istnieniu innych spadkobierców. Natomiast art. 672 k.p.c. określa, że jeżeli zapewnienie nie było złożone albo jeżeli zapewnienie lub inne dowody nie będą uznane przez sąd za wystarczające, postanowienie w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku może zapaść dopiero po wezwaniu spadkobierców przez ogłoszenie.

Wskazać więc należy, iż Sąd pierwszej instancji co do zasady w sposób właściwy przeprowadził postępowanie dowodowe w zakresie zobowiązującym Sąd do działania z urzędu odnośnie ustalenia kręgu uczestników koniecznych, natomiast brak ustalenia w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia kręgu spadkobierców ustawowych, wynikał wyłącznie z faktu ich ustalenia na etapie postępowania odwoławczego z uwagi na informacje powzięte od A. C.. Pomimo bowiem ogłoszeń w Gazecie (...), siedzibie Sądu Rejonowego dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi, siedzibie Urzędu Miasta Ł. o toczącym się postępowaniu spadkowym nie zgłosił się żaden spadkobierca po A. P. (1). Jednakże po wydaniu zaskarżonego orzeczenia, okazało się, że pominięto spadkobierców ustawowych. Sąd odwoławczy, jako sąd rozpoznający meritum sprawy, nie mógł pominąć ujawnienia pełnego kręgu spadkobierców ustawowych. Niestety uzupełnienie kręgu uczestników i ewentualna zmiana orzeczenia w ramach ustawowego porządku dziedziczenia nie była możliwa.

Czynności podjęte przez Sąd Odwoławczy związane z uzyskaniem akt I Ns 295/18 Sądu Rejonowego dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi pozwoliły bowiem na ustalenie, iż zmarła A. P. (1) miała siostrę H. C.. Powyższe potwierdzają załączone do akt I Ns 295/18 odpisy aktów stanu cywilnego H. C. to jest jej akt urodzenia (k. 11 akt I Ns 295/18) i akt zgonu (k. 7 akt I Ns 295/18) z których wynika, iż jej nazwiskiem rodowym było nazwisko J., a jej rodzicami są ojciec J. J. (3) i matka M. z domu P.. Powyższe dane są tożsame zarówno w zakresie nazwiska rodowego zmarłej A. P. (1) jak i jej rodziców (k. 6), co przy 16-letnim okresie pomiędzy urodzeniami wskazanych osób prowadzi do jednoznacznego wniosku – A. P. (1) i H. C. były rodzeństwem.

Biorąc pod uwagę fakt, iż A. P. (1) zmarła w dniu 4 sierpnia 1946 r., w dacie jej śmierci obowiązywał dla spraw spadkowych Kodeks Napoleona, który do kręgu spadkobierców ustawowych zaliczał też krewnych pobocznych, na co wskazuje treść art. 750 Kodeksu N.. Powyższa sytuacja miała miejsce gdy „gdy oyciec i matka osoby umarłej bez potomstwa, umarli pierwsi”, co przy obecnych ustaleniach ma miejsce w przedmiotowej sprawie. Z tych też względów do kręgu osób, których wezwanie do udziału w przedmiotowej sprawie jest konieczne należy zaliczyć następców prawnych H. C.. Należy stwierdzić, iż osoby pozostające w kręgu spadkobierców ustawowych są osobami zainteresowanymi w sprawie w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. i powinny zostać wezwane do udziału w sprawie (art. 510 § 2 k.p.c.).

Zgodnie z uchwałą składu 7 sędziów Sądu Najwyższego – zasadą prawną – z dnia 20 kwietnia 2010 roku, sygn. akt III CZP 112/09, OSNC z 2010 roku, nr 7-8, poz. 98, niewzięcie przez zainteresowanego udziału w sprawie rozpoznawanej w postępowaniu nieprocesowym nie powoduje nieważności postępowania, jednakże należy je uznać za poważne uchybienie procesowe, które w wypadku, gdy pozbawia zainteresowanego prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego, będzie skutkowało koniecznością uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Stosownie do art. 78 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji, a zgodnie z art. 176 ust. 1 Konstytucji, postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Połączenie tych przepisów tworzy konstytucyjną zasadę kontroli orzeczeń i postępowania sądowego

(określaną niekiedy niezbyt precyzyjnie jako zasada sprawiedliwości proceduralnej), stanowiącą rozwinięcie prawa do sądu, ustanowionego w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Z uwagi na ograniczenia postępowania kasacyjnego udział uczestnika, dla którego interesów prawnych orzeczenie miało być niekorzystne, wyłącznie w postępowaniu przed Sądem drugiej instancji, skutkowałby pozbawieniem go prawa do zaskarżenia niekorzystnego orzeczenia. Stąd należy przyjąć, że w takim wypadku istnieje konstytucyjna podstawa do uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2002 roku, sygn. III CKN 948/00, OSNC z 2003 roku, nr 5, poz. 68).

Z tych wszystkich względów i na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji. Należy podkreślić, że orzeczenie Sądu Odwoławczego z uwagi na charakter rozstrzygnięcia w żadnej mierze nie odnosi się i nie przesądza o zasadności pozostałych zarzutów skarżącej.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy winien więc wpierv ustalić i wezwać do wszystkich sprawy następców prawnych H. C., którzy zostali ustalení w sprawie I Ns 295/18 przed Sądem Rejonowym dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (postanowienie z 22.08.2018 – k. 50 akt I Ns 295/18) i odebrać od nich zapewnienie spadkowe w celu ustalenia pełnego kręgu spadkobierców zmarłej, a w przypadku ich ujawnienia wezwać do udziału w sprawie.

Rozstrzygając sprawę ponownie, zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Sąd Rejonowy rozstrzygnie również o kosztach instancji odwoławczej.

Z/ proszę wyłączyć i zwrócić do Sądu Rejonowego dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi akta I Ns 775/20 wraz z załączonymi do nich aktami I Ns 295/18.

02.12.2022